

Rapport

efter kvalitetsgranskning av Läsundervisningen
inom ämnet svenska för årskurs 7-9 i Tråsättra-
skolan i Österåkers kommun

Innehåll

Inledning

Resultat

Allmänna undervisningskvaliteter

Ämnesspecifika undervisningskvaliteter

Bakgrundsuppgifter om Tråsättraskolan

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av läsundervisningen inom ämnet svenska för årskurs 7-9 under år 2011 och början av 2012. Granskningen av Tråsättraskolan i Österåkers kommun ingår i detta projekt.

Skolinspektionen har besökt skolor under våren och hösten 2011. Under denna period sker omfattande förändringar av regelverket på skolområdet. Utgångspunkten för Skolinspektionens granskning kommer att vara densamma oavsett om besöken sker på våren eller hösten, men bedömningarna kommer att göras utifrån olika regelverk. Redovisningen består av två delar, en som belyser allmänna undervisningskvaliteter och en som belyser ämnesspecifika undervisningskvaliteter. Frågeställningar och metod redovisas i slutet av denna rapport under rubrikerna Syfte och frågeställningar och material och metod.

Skolinspektionen kommer vid sina bedömningar att utgå från skollagen (2010:800) och därtill hörande författningar, bland annat skolförordningen (2011:185) och förordningen om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (SKOLFS 2010:37).

Förordningen om läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (SKOLFS 1994:1) samt förordningen om kursplaner för grundskolan (SKOLFS 2000:135) ska under läsåret 2011/12 fortsätta att gälla för elever i årskurs 9 i grundskolan. Därmed utgår kvalitetsgranskningen från dessa författningar när det gäller årskurs 9.

Tråsättraskolan besöktes den 14 – 16 december 2011. Ansvariga inspektörer har Karin Günther och Joakim Norberg varit. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analys och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens

Rapport

2012-04-20

2 (19)

Dnr 40-2011:1833

resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av läsundervisningen inom ämnet svenska för årskurs 7-9 genomförs i sammanlagt 30 kommunala skolor och 10 fristående skolor. När kvalitetsgranskningen av läsundervisningen inom ämnet svenska för årskurs 7-9 är genomförda redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. De skolor som ingått i granskningen bildar en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

På Tråsättraskolan observerades åtta lektioner¹. Varje observerad lektion bedömdes utifrån flera olika aspekter av kvaliteten på läsundervisningen. För varje aspekt finns en eller flera bakomliggande indikatorer vilka konkretiseras i ett observationsschema i form av goda exempel. Bedömningen av varje aspekt är ett medelvärde av bedömningen av aspektens indikatorer, dvs. av de som varit möjliga att observera under den aktuella lektionen.

Indikatorerna bedömdes på en skala 1-4:

1=huvudsakligen svag

2=fler svaga än starka sidor

3=fler starka än svaga sidor

4=huvudsakligen stark

Om ingen indikator för en aspekt kunde observeras bedömdes inte heller den aktuella aspekten.

Resultat

På Tråsättraskolan har mellan 100 och 95 procent av eleverna i årskurs 9 nått målen i ämnet svenska de senaste fem åren. Den statistik som redovisas för skolan visar att det finns stora skillnader i resultat mellan flickor och pojkar. 36 procent av flickorna i årskurs 9 nådde betyget Mycket väl godkänt på vårterminen 2011. För pojkarna är samma siffra 0 procent. Resultaten på delprovet Läsförståelse i det nationella ämnesprovet visar inte på samma stora skillnader mellan könen som betygen i ämnet svenska. Elevernas resultat på delprovet Läsförståelse är högre än resultaten på övriga delprov. De slutbetyg som satts i ämnet svenska överensstämmer med de sammanlagda resultat som eleverna fått på det nationella ämnesprovet i svenska. Andelen elever med samma

¹ På en av dessa lektioner fanns bara en elev närvarande eftersom övriga elever var i simhallen.

provbetyg som slutbetyg på Tråsättraskolan är 84 procent, vilket kan jämföras med snittet för riket som ligger på 78 procent.

Lärarna känner inte till de skillnader i resultat som finns mellan könen, men menar i Skolinspektionens intervju att skillnaderna mellan könen vanligtvis är lägre än de siffror som redovisas ovan. Lärarna menar vidare att de behöver hitta strategier för att få pojkarna på skolan att läsa mer.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att Tråsättraskolan behöver utvärdera kunskapsresultaten i ämnet svenska, särskilt med avseende på de skillnader som finns mellan flickor och pojkar, för att utveckla läsundervisningen ytterligare.

Allmänna undervisningskvaliteter

Aspekter vid granskningen

- Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö
- Struktur och organisation
- Individanpassning, variation och utmaning
- Elevernas medverkan och aktivitet, feedback och feedforward²

Trygg stödjande och uppmuntrande lärandemiljö

Exempel på indikatorer vid granskningen

- läraren skapar en positiv atmosfär
- läraren bemöter eleverna med respekt och främjar respekten mellan eleverna
- läraren har positiva förväntningar på eleverna och elevernas självtillit
- läraren skapar motivation inför olika aktiviteter
- läraren involverar alla elever

Skolinspektionens bedömning

Skolan har arbetat mycket med att skapa en trygg och stödjande miljö där eleverna ska känna sig trygga. I intervjuerna framgår också att eleverna är nöjda med sin undervisning mycket på grund av att de uppskattar sina lärare som de beskriver som "schyssta". Däremot tycker elever i flera klasser att det är stökigt på lektionerna och menar att det är lugnare än vanligt på de lektioner som Skolinspektionen observerar.

De lektioner som Skolinspektionen observerar är lugna och trivsamma. Lärarna tilltalar eleverna på ett positivt sätt och lyssnar på vad de har att säga.

² framåtsyftande vägledning i syfte att förbättra elevernas möjlighet att nå målen

Rapport

2012-04-20

4 (19)

Dnr 40-2011:1833

På några av de lektioner som observeras har klassen arbetat med ett "dagbokstema". Läraren tilltalar eleverna på ett varmt sätt och bemöter dem genomgående på ett respektfullt vis. Lärarens goda relation till eleverna genomsyrar lektionens alla delar och blir tydlig bland annat i lärarens sätt att bemöta elevernas synpunkter med stort allvar och i det sätt som läraren skojar med eleverna. I dagbokstemat ingår att eleverna själva skriver dagbok i sju dagar. Med hänsyn till elevernas integritet läser läraren inte dagböckerna utan kontrollerar bara att eleverna skrivit och försluter därefter texten som eleverna kommer att få tillbaka när de slutar årskurs 9.

Det finns även exempel på lektioner där läraren inte lyckas lika väl med att motivera eleverna inför de aktiviteter som ska genomföras. Två av de observerade lektionerna domineras av eget enskilt arbete. På dessa lektioner arbetar inte alla elever aktivt. Lärarna går runt bland eleverna, men lyckas inte motivera alla till att arbeta koncentrerat. På en annan lektion arbetar klassen med poesi. Lektionen har ett varierat upplägg, men den text som eleverna läser är svår och flera elever har svårt att hålla koncentrationen. Läraren hade i denna situation kunnat motivera eleverna genom att hjälpa dem att koppla texten till egna erfarenheter och intressen. I föregående exempel hade ett mer varierat upplägg och en mer aktiv styrning från lärarens sida kunnat bidra till en ökad motivation hos eleverna.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö* uppvisar fler starka än svaga sidor. Samtliga lärare har ett respektfullt och varmt sätt gentemot eleverna. Området kan utvecklas så att lärarna i högre grad skapar motivation hos eleverna inför olika aktiviteter.

Struktur och organisation

Exempel på indikatorer vid granskningen av aspekten

- läraren genomför en genomtänkt lektionsstart
- läraren genomför en välstrukturerad lektion
- läraren ger tydliga förklaringar och instruktioner
- läraren kontrollerar att eleverna förstått förklaringar och instruktioner
- läraren gör ett tydligt och sammanfattande lektionsslut

Skolinspektionens bedömning

På ett par av de lektioner som observeras arbetar eleverna själva med eget arbete under större delen av lektionen. Lektionerna innehåller ingen variation och alla elever kan inte hålla koncentrationen under hela lektionen. Av den lektionsplanering som Skolin-

spektionen tagit del av framgår att eleverna arbetar enskilt med uppgiften under fem veckor. På en av de lektioner som ingår i arbetsområdet påminner läraren kort klassen om syftet med uppgiften och uppmanar dem att kontrollera det egna arbetet mot en checklista som finns för övningen. I övrigt arbetar eleverna enskilt utan gemensam genomgång.

Andra lektioner är mer varierade med såväl enskilt arbete som gemensamma genomgångar, högläsning, filmvisning och diskussioner i mindre grupper. De lärare som undervisar på dessa lektioner inleder med att presentera de aktiviteter som kommer att ske under lektionen.

Samtliga lärare kan bli tydligare i början av lektionerna när de presenterar dagens aktiviteter genom att ange syftet med dessa och koppla dem till lärandemålen. Genom att sätta in lektionen i ett sammanhang blir det tydligare för eleverna vad de lär sig.

En majoritet av de lektioner som observeras slutar tvärt och saknar ett tydligt och sammanfattande lektionsslut. Lektionernas innehåll sammanfattas inte och kopplas inte till tidigare eller kommande lektioner. Lärarna kontrollerar inte heller att eleverna har förstått lektionens syfte och dess koppling till lärandemålen.

Av den elevenkät som 34 elever i årskurs 9 svarat på framgår att lärarna sällan talar om vilka mål de har med undervisningen. I lärarintervjun framgår att lärarna pratar om målen och kunskapskraven vid elevernas utvecklingssamtal, i början av terminen och ibland i början av ett arbetsområde. En lärare menar att eleverna tycker att det är tråkigt när lärarna pratar om målen, de förstår inte och de slutar lyssna.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *Struktur och organisation* uppvisar fler svaga än starka sidor. Det finns goda exempel på varierade lektionsupplägg, men i andra fall kan undervisningen utvecklas så att den blir mer varierad. Lärarna behöver utveckla inledningen och avslutning på lektionerna och tydligare knyta an till tidigare och kommande lektioner samt till de lärandemål och kunskapskrav som är aktuella för lektionen.

Individanpassning, variation och utmaning

Exempel på indikatorer vid granskningen

- läraren anpassar undervisningen till elevgruppen
- läraren skapar gynnsamma förutsättningar för elevernas kognitiva utveckling genom samtalsstrukturen i klassrummet
- läraren ser till att elever med behov av särskilt stöd under lektionen får sådant

Rapport

2012-04-20

6 (19)

Dnr 40-2011:1833

Skolinspektionens bedömning

När lärarna i lärarintervjun beskriver vad som är positivt med att undervisa i ämnet svenska framhåller de bland annat att det är ett ämne där eleverna får vara med och påverka sitt lärande och att undervisningen lätt kan individanpassas: *"alla kan arbeta med samma område och utgå från sin egen nivå"*.

Ovanstående beskrivning till trots, anger flera lärare i intervjun att de har svårt att anpassa undervisningen till alla elever. Lärarna ser det som ett utvecklingsområde för dem att i högre grad stimulera elever som lätt når de kunskapskrav som ska minst ska uppnås att nå längre i sin kunskapsutveckling. Lärarna menar också, liksom skolans rektor och den specialpedagog som Skolinspektionen intervjuar, att elever i behov av särskilt stöd i dagsläget inte får stöd i den utsträckning de har rätt till. Anledningen är att det finns för få specialpedagoger på skolan. För att lösa problemet kommer speciallärarkompetensen att utökas med en halvtidstjänst under kommande vårtermin.

På de lektioner som Skolinspektionen observerar arbetar eleverna ofta med samma material samtidigt. De elever som arbetar med enskilda arbeten har möjlighet att själva anpassa nivån på den uppgift de skriver, men det är oklart i vilken mån de får hjälp av lärarna att nå längre i sin kunskapsutveckling. På flera av de lektioner som Skolinspektionen observerar får ett antal elever arbeta med en speciallärare i ett enskilt rum. Vid två tillfällen genomför eleverna ett läxförhör som de får fylla i tillsammans med specialpedagogen. På vissa lektioner har ett par elever egna datorer som de arbetar med. Några av dessa elever har dyslexi och använder datorn som ett hjälpmedel. En elev har fått en egen dator som ett led i att öka motivationen för skolarbetet.

Rektorn ser ökad individanpassning i klassrummet som ett utvecklingsområde för skolan och tror, liksom skolans specialpedagog, att det varierar mellan skolans svensklärare i vilken grad undervisningen individanpassas. De elever som intervjuas ger också skilda bilder av sin svenskundervisningen. I flera elevgrupper finns elever som upplever att undervisningen i svenska är på en för låg nivå, att det är för lätt för dem. Andra kan ge exempel på att de får svårare och klurigare uppgifter från sina lärare när de är färdiga med ordinarie uppgifter. Samma elever beskriver att lärare kan tipsa om svårare och mer utmanande böcker och att elever som behöver hjälp får det i tillräcklig omfattning. Dessa elever framhåller också lärarens goda förmåga att förklara på flera olika sätt så att alla elever förstår.

Lektionsobservationer och uppgifter från elevintervjuer tyder på att skolans elever inte alltid får arbetsuppgifter och material utifrån sin närmaste "utvecklingszon", det vill säga att elever som lätt når de kunskapskrav som minst ska uppnås får utmanande

uppgifter och fördjupande material medan elever som har en lägre prestationsnivå eller långsammare inlärningstakt får material som ger dem rätt stöd.

Det finns goda exempel på lärare som skapar gynnsamma förutsättningar för elevernas kognitiva utveckling genom diskussions- och samtalsklimatet i klassrummet. På två av de lektioner som observeras genomför klassen ett läxförhör i form av ett ordförståelsetest där ord som förekommit i en text som klassen läst ska användas i meningar som ger dem ett sammanhang. Läraren går igenom svaren i klassen och involverar eleverna genom att ställa öppna frågor där svaret inte är givet. Läraren undviker korta kontrollfrågor och fråga-svarsmönster som inte gynnar elevernas förståelse eller kunskapsutveckling och hjälper dem istället att utveckla sina utsagor med hjälp av uppföljande frågor.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *individanpassning, variation och utmaning* uppvisar fler svaga än starka sidor. Det är positivt att både rektor och flera lärare identifierar ökad individanpassning som ett utvecklingsområde för undervisningen på skolan. Skolinspektionen bedömer att undervisningen inte alltid utgår från elevernas behov. Graden av individanpassning varierar mellan lärarna. Rektor behöver se till att alla elever som är i behov av särskilt stöd får det i den omfattning de behöver och har rätt till.

Elevernas medverkan och aktivitet, feedback och feedforward

Exempel på indikatorer vid granskningen

- läraren involverar alla elever
- läraren ger möjligheter till inflytande och eget ansvar
- läraren skapar förutsättningar för elevernas aktivitet och engagemang
- läraren använder sig av formativ bedömning under lektionen
- läraren ger eleverna tillfälle att reflektera över undervisningen och sitt lärande

Skolinspektionens bedömning

Som framgår under rubriken *Trygg stödjande och uppmuntrande lärandemiljö* finns det lärare som inte lyckas aktivera alla elever och skapa förutsättningar för deras aktivitet och engagemang. Vidare framgår i elevintervjuerna att eleverna har begränsade möjligheter till inflytande och eget ansvar och få tillfällen att reflektera över undervisningen och sitt lärande. Skolinspektionen ser heller inga exempel på att formativ bedömning förekommer under de lektioner som observeras.

Lärare, speciallärare och skolans rektor berättar i intervjuer att de ser arbetet med bedömning som ett utvecklingsområde för skolan. En lärare menar att lärarna behöver bli

Rapport

2012-04-20

8 (19)

Dnr 40-2011:1833

bättre på att koppla den feedback som eleverna får till lärandemålen. Andra lärare menar att de kontinuerligt ger skriftlig feedback som relaterar till de mål som anges i den lektionsplanering eleverna får inför ett arbetsområde. Vissa elever uppger också att de får tydlig skriftlig återkoppling från lärarna när de får tillbaka skriftliga inlämningsuppgifter. Lärarna beskriver då vad som är bra och vad som behöver utvecklas så att eleverna förstår. Däremot uppger flera elever att de inte vet vad de ska kunna för att nå olika betyg och att de inte vet vilka mål de har med läsundervisningen.

Med formativ bedömning avses en konstruktiv och uppgiftsorienterad feedback som är kopplad till vad eleven behöver utveckla för att nå lärandemålen och kunskapskraven. Syftet är att eleven ska få en förståelse för vad de ska lära sig och för olika kvalitéer i lärandet. Läraren kan genom sin bedömning anpassa undervisningen så att den bättre möter elevens omedelbara inlärningsbehov. På så vis ökas elevens direkta delaktighet i bedömningen och utformandet av undervisningen. Enligt Skolinspektionens bedömning behöver den undervisning som observeras utvecklas så att lärarna använder sig av formativ bedömning i högre grad under lektionerna.

Lärare och elever berättar i intervjuer att eleverna inte har inflytande över den årskursvisa planeringen och inte heller över innehållet i planerade arbetsområden. Däremot har eleverna, enligt lärarna, ibland inflytande över på vilket sätt de vill arbeta med det innehåll som presenteras för dem. I elevintervjuerna framkommer att det varierar i vilken grad eleverna upplever att de har möjlighet att välja hur de till exempel vill redovisa olika uppgifter. Vissa elever får en planering i början av terminen och kan välja utifrån den i vilken ordning de vill arbeta med olika moment. Flera elever uttrycker att de skulle vilja vara mer delaktiga i planeringen av undervisningen.

Det förekommer få diskussioner på de lektioner som observeras. Det framkommer också i elevintervjuer att eleverna sällan får diskutera med varandra. Elevernas begränsas därmed i sina möjligheter att lära av varandra, utveckla sina utsagor, pröva antaganden och reflektera tillsammans med andra elever.

I intervjuerna berättar eleverna att de sällan utvärderar undervisningen. Några elever berättar att läraren brukar fråga efter lektionen om *"det varit kul"* och att de utvärderar undervisningen skriftligt i slutet av terminen. I Skolinspektionens enkät anger en majoritet av eleverna att de aldrig utvärderat lektionen direkt efteråt, att läraren inte lyssnar på deras förslag på hur de vill arbeta och att läraren inte ändrat undervisningen efter elevernas önskemål.

Den klass som svarat på enkäten har haft vikarie en stor del av terminen. Det bedöms ändå som relevant i sammanhanget att elever i skolan upplever att de inte får information om vad de ska lära sig och att de inte upplever sig ha möjlighet att påverka sin undervisning.

På en av de lektioner som observeras får eleverna möjlighet att enskilt utvärdera det arbetsområde som är på väg att avslutas. Läraren kopplar inte utvärderingen till kursplanens innehåll och eleverna får vid det observerade tillfället inte möjlighet att samtala med läraren och andra elever om lärandet i undervisningen, eller arbetsprocesserna.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att aspekten *Elevernas medverkan och aktivitet, feedback och feedforward* uppvisar huvudsakligen svaga sidor. Elevernas möjligheter till inflytande och eget ansvar är begränsade och eleverna ges få tillfällen att reflektera över undervisningen och sitt lärande. Lärarna behöver utveckla sin bedömning av eleverna så att de i högre utsträckning får konstruktiv och uppgiftsorienterad feedback som är kopplad till vad eleven behöver utveckla för att nå lärandemålen.

Rapport

2012-04-20

10 (19)

Dnr 40-2011:1833

Ämnesspecifika undervisningskvaliteter

Skolans övergripande arbete med läsundervisning

Exempel på utgångspunkter vid granskningen

- Rektorn ser till att det förekommer pedagogisk samverkan i syfte att stödja elevernas långsiktiga läsutveckling.
- Rektorn tar ansvar för att skolans fysiska miljö stödjer läsprocessen
- Eleverna har tillgång till skolbibliotek som används aktivt i läsundervisningen
- Rektorn utvärderar och omprövar regelbundet de särskilda stödinsatser som ges
- Rektor ger lärarna möjlighet till kompetensutveckling med inriktning mot läsprocessen
- Rektorn tar ansvar för att eleverna får det garanterade antalet undervisningstimmar i svenska som timplanen anger
- Rektorn tar ansvar för att lärarna har förutsättningar i form av läromedel, datorer, resurser osv.
- Eleverna känner till kursplanens mål, vet vad de ska kunna och vad de kan
- Läroplan och kursplan används som utgångspunkt i undervisningen
- Skolan arbetar med ämnesövergripande studier
- Lärarna utgår vid bedömning och betygssättningen i ämnet svenska från de nationella målen i kursplanen och från betygskriterierna

Det förekommer inte någon särskild pedagogisk samverkan på skolan i syfte att stödja elevernas långsiktiga läsutveckling. Lärarna har inte heller fått kompetensutveckling med inriktning på läsundervisning. Lärarna har en gemensam grundstomme för svenskundervisningen och delger varandra planeringar och upplägg. Rektorn menar i intervjun att det behövs fler pedagogiska diskussioner på skolan i allmänhet. Hittills har utvecklingsarbetet prioriterats till att fokusera på att skapa en trygg och stödjande lärandemiljö för eleverna.

Rektorn och lärarna uppger att skolan inte har uppdaterade läromedel. Lärarna menar att skolan behöver köpa in nya läromedel och även nya skönlitterära böcker som kan inspirera eleverna till att läsa mer.

Skolans bibliotek är låst för eleverna och används inte i läsundervisningen. Biblioteket är inte bemannat och inte uppdaterat med nya böcker. Rektorn berättar att skolan ska köpa in ett nytt system för scanning vid utlåning. I samband med det kommer även nya böcker att köpas in. Böckerna kommer att väljas i samråd med elevrådet.

Skolan arbetar inte med ämnesövergripande studier i någon större omfattning. Rektorn anger fler ämnesövergripande samarbeten som ett utvecklingsområde för skolan. En lärare nämner att eleverna arbetat med texter från ämnet kemi i svenskundervisningen, men i övrigt finns få exempel på att elever får arbeta med texter från andra skolämnen i svenska.

Rektor och speciallärare menar att skolan är bra på att upptäcka elever i behov av särskilt stöd, till exempel elever med dyslexi. Samtidigt tycker de, liksom övriga lärare, att det stöd som finns på skolan inte är tillräckligt. Det finns två speciallärare och dessa räcker inte till för att täcka behoven hos eleverna.

Eleverna uppger i enkätsvaren att lärarna sällan talar om vilka mål de har med läsundervisningen. En majoritet av eleverna anger att de får information om målen ett par gånger per år. Även i intervjuerna berättar elever att så är fallet. *Jag tror att vi fick ett papper i början av terminen som jag inte läst.* Lärarna menar att det skulle ta för lång tid att gå igenom målen fortlöpande. Någon lärare berättar i intervjun att eleverna tycker att det är tråkigt och svårt när lärarna går igenom målen i början av terminen. I de arbetsplaner som Skolinspektionen tagit del av finns läromålen angivna. Lärarna behöver tydligare koppla sin undervisning till lärandemålen och kunskapskraven så att eleverna vet vad de lär sig och själva kan vara med och påverka sin inlärn timer.

Lärarna uppger att de utgår från läroplan och kursplan i undervisningen. Av intervju och dokumentation från skolan framgår också att eleverna får det garanterade antalet undervisningstimmar i svenska som timplanen anger och att lärarna vid bedömning och betygssättningen i ämnet svenska utgår från de nationella målen i kursplanen och från betygskriterierna.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Skolans övergripande arbete med läsundervisning* uppvisar fler svaga än starka sidor. Det förekommer ingen särskild pedagogisk samverkan på skolan i syfte att stödja elevernas långsiktiga läsutveckling. Skolan har inte uppdaterade läromedel och skolans bibliotek används inte i läsundervisningen. Skolan arbetar inte med ämnesövergripande studier i någon större omfattning. Eleverna känner inte till kursplanens mål och vet inte vad de ska kunna och vad de kan. Rektor och lärare har dock själva identifierat flera av de utvecklingsområden som granskningen påvisat och har planer för att åtgärda dessa.

Rapport

2012-04-20

12 (19)

Dnr 40-2011:1833

Får eleverna i läsundervisningen ta del av olika texttyper?

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

Finns exempel på

- skönlitteratur
- sakprosatexter
- texter som kombinerar ord, bild och ljud och deras dramaturgiska komponenter
- kombinationer av olika texttyper
- texter från läromedel, andra skolämnen
- texter från digitala media
- texter producerade av lärare
- texter valda utifrån elevernas intressen erfarenheter och behov
- texter med autentiskt syfte som ligger bortanför elevens färdighet

Skolinspektionens bedömning

Vid intervjuer med elever framstår det som att eleverna i hög grad får läsa skönlitteratur, medan annan typ av text är mindre vanlig. I en intervjugrupp kände eleverna till vad som kännetecknar en novell men i övrigt var de frågande inför exempel på olika typer av text. I en klass har eleverna skrivit och läst argumenterande texter. Enkätsvaren visar att eleverna i årskurs 9 arbetat med skönlitterär text, men inte med sakprosa-text, texter från olika medier eller texter från andra skolämnen. Vidare framgår det av enkätsvaren att de sällan ser på film eller tv, arbetar med texter på internet eller läser dagstidningar i ämnet svenska.

Lärarna känner inte igen vissa elevers uppgifter att svenskundervisningen på skolan fokuserar på skönlitterär text utan menar att eleverna får ta del av olika typer av texter, så som sakprosatexter, texter som kombinerar ord, bild och ljud och texter från digitala medier. Lärarna tror att elevernas svar beror på att dessa typer av text oftast behandlas den sista terminen i årskurs 9. Därför har eleverna ännu inte hunnit ta del av en variation av texter.

Under de lektioner som Skolinspektionen observerar arbetar eleverna med olika typer av text: faktatext, poesi och ett tema om dagböcker där eleverna får läsa historiska och samtida skönlitterära och autentiska dagbokstexter. Den lärare som håller i de tre lektioner som ingår i det tema som behandlar dagböcker gör en kort historisk översikt under lektionen och sätter därmed in de texter som behandlas i ett större sammanhang. En annan lärare arbetar med poesi av Thomas Tranströmer och berättar för klassen om

författaren tillika nobelpristagaren. Läraren går igenom vad som är utmärkande för poesi i allmänhet och vad som specifikt utmärker Tranströmers författarskap.

Under det temaarbete där eleverna samlar information för att skriva en faktatext för barn ligger fokus på att skriva en text anpassad till en tänkt målgrupp. Lärarna har inte gått igenom vad som utmärker olika texttyper i samband med temaarbetet eller hur man läser och använder olika faktatexter. De har heller inte gått igenom källkritik i samband med den informationssökning som ingår i temaarbetet.

I intervjuerna framkommer att eleverna inte känner till vad som kännetecknar olika texttyper eller genrer. Utifrån elevernas intervjusvar, lektionsobservationer och de arbetsplaner som Skolinspektionen tagit del av framstår det som att eleverna på Tråsättraskolan i begränsad omfattning lär sig känna igen olika texters uppbyggnad och språkliga särdrag.

Av enkätsvaren framgår också att eleverna sällan arbetar med texter de själva valt och aldrig med texter som klassen valt tillsammans. Även intervjuer och lektionsobservationer tyder på att eleverna får välja vilka texter de läser enskilt, men att de sällan får påverka vilka texter som läses gemensamt. Det finns därmed en risk för att texterna inte i tillräcklig grad utgår från elevernas intressen, erfarenheter och behov.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Får eleverna i läsundervisningen ta del av olika texttyper?* uppvisar fler svaga än starka sidor. Eleverna får ta del av olika texttyper, men i intervjuerna framstår det inte som att de har fått tillräckliga verktyg att känna igen olika texters uppbyggnad och språkliga särdrag.

Får eleverna bearbeta de texter som används på ett sätt som stimulerar deras läsutveckling och förmåga att förstå, tolka och uppleva olika texttyper?

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

- lärarna anpassar undervisningen efter textens syfte och karaktär
- läraren ger eleverna förutsättningar att utveckla olika lässtrategier
- läraren utgår från elevernas intressen och erfarenheter
- läraren utgår från elevernas behov vid bearbetning av text

Skolinspektionens bedömning

Av åtta observerade lektioner innehåller endast två direkt textbearbetning. Övriga lektioner ingår i större arbetsområden eller teman där läsundervisning ingår som ett av flera områden.

Under de två lektioner där eleverna direkt bearbetar text låter läraren eleverna närma sig och bearbeta poesi av Thomas Tranströmer. Lektionerna har sina styrkor i sitt upp-

Rapport

2012-04-20

14 (19)

Dnr 40-2011:1833

lägg och i de möjligheter eleverna ges att bearbeta texten på djupet. Läraren anpassar undervisningen efter textens syfte och karaktär och förbereder eleverna inför läsningen genom att berätta om författare och textgenre. Läraren går igenom drag som är typiska för poesin och termer som *metaforer* och *liknelser*. Eleverna får möjligheter att tolka och reflektera över det lästa i mindre grupper såväl som i helklass. Eleverna görs medvetna om olika textgenrer och undervisningen ger eleverna förutsättningar att utveckla olika lässtrategier. Eleverna har dock svårt att relatera till den text de läser. Läraren hade kunnat underlätta för deras förståelse genom att i högre grad utgå från elevernas intressen och erfarenheter i bearbetningen av texten. Detta hade kunnat göras genom att exempelvis jämföra texten med en annan text som ligger närmare elevernas vardag och tidigare erfarenheter. Om läraren i högre grad hade utgått från elevernas behov hade eleverna haft goda möjligheter att utveckla sin läsning under de observerade lektionerna.

Övriga lektioner som Skolinspektionen observerar är svåra att bedöma utifrån de indikatorer och frågeställningar som hör till bedömningsområdet textbearbetning.

Lärarna anger i intervjun att de bearbetar text på flera olika sätt. Bland annat får eleverna läsa högt, lyssna på ljudböcker gemensamt, plocka ut citat ur texter, skriva bokrecensioner och författarporträtt. Ibland får eleverna enligt lärarna redovisa de bokrecensioner de skrivit för varandra i mindre grupper. Eleverna kommenterar även varandras arbeten.

Eleverna berättar i intervjun att de ofta läser böcker enskilt och sedan gör skriftliga arbetsuppgifter. Flera elever efterlyser fler samtal i grupp, medan några tycker att de diskuterar mycket under svensklektionerna. Några elever berättar i intervjun att de arbetat med sökläsnings.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Får eleverna bearbeta de texter som används på ett sätt som stimulerar deras läsutveckling och förmåga att förstå, tolka och uppleva olika texttyper* uppvisar fler svaga än starka sidor. Av elevernas uppgifter framgår att åtminstone vissa årskurser arbetar enskilt i hög utsträckning vid bearbetning av text. Under de lektioner som observerats utgår inte läraren i tillräckligt hög grad från elevernas egna erfarenheter och behov.

Får eleverna arbeta med digitala textförmedlande medier på ett sätt som gör att de utvecklar en kunskap om digitala mediers språk och funktion samt utvecklar förmågan att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor och budskap?

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

- Läraren använder sig av olika digitala medier i sin läsundervisning
- Läraren ger eleverna genom undervisningen kunskap om olika digitala medi-ers språk och funktion

- Läraren ger eleverna möjlighet att söka information via digitala medier samt ger dem verktyg för att kunna kritiskt granska internet och olika digitala medier

Skolinspektionens bedömning

Lärarna berättar i intervjuerna att de i dagsläget använder sig av digitala medier i sin läsundervisning i begränsad omfattning, men att förekomsten av digitala medier i undervisningen ökar.

På några av de lektioner som observeras visar lärarna filmer med relevans för lektionens innehåll. Syftet är att eleverna ska få ta del av information och inte att ge eleverna kunskap om olika digitala mediers språk och funktion.

Det förekommer att elever i vissa årskurser söker information via digitala medier. Bland annat har de sökt faktatexter som de använder i arbetet med att själva författa en faktatext för barn. Av den lektionsplanering som Skolinspektionen tagit del av, liksom från uppgifter i intervjuerna, framgår att eleverna inte fått verktyg att kritiskt granska källor på Internet i samband med ovan nämnda arbetsområde. Andra elever berättar i intervjun att deras lärare pratat om källkritik i svenskundervisningen.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Får eleverna arbeta med digitala textförmedlande medier på ett sätt som gör att de utvecklar en kunskap om digitala mediers språk och funktion samt utvecklar förmågan att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor och budskap* uppvisar huvudsakligen svaga sidor då användandet av digitala medier förekommer i begränsad utsträckning i skolans läsundervisning. Skolinspektionen bedömer, utifrån uppgifter från lärare och elever, att eleverna har begränsade möjligheter att få kunskap om olika digitala mediers språk och funktion.

Följer skola/läraren systematiskt upp elevers läsutveckling och tas uppföljningsresultaten tillvara i utvecklingen av läsundervisningen?

Exempel på indikatorer vid granskningen av frågeställningen

- Läraren/skolan följer upp elevernas förmåga att läsa förstå och tolka och bearbeta olika texttyper
- Läraren/skolan tar tillvara resultatet av uppföljningen för att förbättra läsundervisningen

Rapport

2012-04-20

16 (19)

Dnr 40-2011:1833

Skolinspektionens bedömning

Skolans elever genomför så kallade DLS-tester i årskurs 7.³ Eleverna som går i årskurs 8 kommer att genomföra läsförståelsetester i början av vårterminen. Resultaten används för att identifiera elever i behov av särskilt stöd. Elever med låga resultat får genomföra ytterligare screeningtest. Utifrån resultaten på dessa avgörs om eleven behöver utredas för dyslexi. Den speciallärare som intervjuas menar att skolan är duktig på att identifiera elever i behov av särskilt stöd för sin läsutveckling. Däremot anger samtliga lärare och rektorn i intervjuer att eleverna inte får det stöd som utredning visar att de behöver.

De screeningtest som skolan genomför används främst för att identifiera elever i behov av särskilt stöd. Elever berättar att de får reda på vilka resultat de nått på de diagnostiska tester som genomförts och att de i samband med detta kan få återkoppling från läraren på vad de behöver utveckla. Skolan använder resultatet av uppföljningen för att förbättra elevernas läsutveckling. På gruppnivå görs ingen analys av resultaten från uppföljningen för att utveckla läsundervisningen.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att granskningsområdet *Följer skola/läraren systematiskt upp elevers läsutveckling och tar uppföljningsresultaten tillvara i utvecklingen av läsundervisningen* uppvisar fler svaga än starka sidor eftersom de elever som bedöms vara i behov av särskilt stöd inte får det i tillräcklig omfattning och eftersom resultaten från uppföljningen av elevernas läsutveckling i begränsad omfattning ligger till grund för analys och anpassning av undervisningen. Det är dock positivt att skolan identifierar de elever som är i behov av stöd liksom att samtliga elever får återkoppling och uppgiftsorienterad feedback utifrån de resultat de får på screening testerna.

Bakgrundsuppgifter om Tråsättraskolan

Tråsättraskolan ligger i Österåkers kommun, ett par kilometer utanför centralorten Åkersberga. Skolan har årskurserna 4 – 9 och profilritningar i Musik, Engelska och Fotboll.

³ DLS är en förkortning för Diagnostiska läs- och skrivprov; en kartläggning av elevers färdigheter i läsning och skrivning som används för att identifiera elever som har bristfällig lästeknik.

På skolan arbetar fem svensklärare. Skolinspektionen observerar lektioner med fyra lärare, varav en är anställd som vikarie i två månader, och intervjuar de tre ordinarie lärare vars lektioner observeras.

Skolinspektionen besöker skolan i slutet av höstterminen, vilket påverkar och begränsar det empiriska underlaget för granskningen. Skolbesöket har kortats från fyra till tre dagar och flera lärare håller på att avsluta arbetsmoment som eleverna arbetat med under en längre tid. Flera lektioner innehåller inte direkt läsundervisning eller textbearbetning.

Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med Skolinspektionens ämnesgranskningar är att belysa och bedöma om undervisningen överensstämmer med läroplanens och kursplanernas mål och riktlinjer och om undervisningen bedrivs på ett effektivt sätt, det vill säga bidrar till att elevernas kunskaper utvecklas så långt som möjligt inom ramen för givna mål.

I denna granskning riktas särskilt fokus mot kvaliteten i läsundervisningen i ämnet svenska och hur skolorna följer upp och utvecklar elevernas läsförmåga och läsförståelse under grundskolans avslutande årskurser. Enligt flera forskare finns det ett klart samband mellan betyg som elever i de senare åren i grundskolan får och elevernas läsförmåga vilket gör detta angeläget. I granskningen är mer preciserat följande frågeställningar centrala:

Får eleverna i läsundervisningen ta del av olika texttyper?

Får eleverna bearbeta de texter som används på ett sätt som stimulerar deras läsutveckling och förmåga att förstå, tolka och uppleva olika texttyper?

Får eleverna arbeta med digitala textförmedlande medier på ett sätt som gör att de utvecklar en kunskap om digitala mediers språk och funktion samt utvecklar förmågan att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor och budskap?

Följer skolan systematiskt upp elevers läsutveckling och tas uppföljningsresultaten tillvara i utvecklingen av läsundervisningen?

Utöver ovanstående frågeställningar granskas även allmänna undervisningskvaliteter. Granskningen genomförs genom att följande aspekter på undervisningens kvalitet belyses:

Struktur och organisation

Individanpassning, variation och utmaning

Trygg stödjande och uppmuntrande lärandemiljö

Rapport

2012-04-20

18 (19)

Dnr 40-2011:1833

*Elevernas medverkan och aktivitet, feedback och feedforward***Metod och material**

Valet av metoder utgår från det övergripande syftet med ämnesgranskningar och den aktuella granskningens frågeställningar samt aspekter på allmänna undervisningskvaliteter. De observationsscheman, elevenkäter och intervjuguider som behandlas utarbetas med utgångspunkt från forskning om läsundervisning, den gällande läroplanen och kursplanen för svenska. Nedan beskrivs de metoder som kompletterar och förstärker varandra för att besvara projektets frågeställningar.

Dokumentstudierna ger en inblick i skolans organisation och arbete med läsundervisning i ämnet svenska. Resultat från elevernas nationella ämnesprov i läsförståelse och betygsresultat i ämnet svenska, lärarnas utbildning och kompetensutveckling, hur skolan arbetar utifrån styrdokumentet när det gäller läsundervisning, vilka textmaterial skolan använder sig av samt hur man systematiskt arbetar med att följa upp, utvärdera och utveckla läsundervisningen undersöks genom dokumentstudier. Dokumentstudierna förbereder även inspektörerna för skolbesöket och ger underlag för att ställa frågor.

Genom strukturerade lektionsobservationer granskas undervisningens kvalitet när det gäller arbetet med läsundervisning samt allmänna undervisningskvaliteter. Klassrumsobservationer är en viktig metod för att kunna se samspelet mellan lärare, elev och lektionens innehåll. Observationerna ger underlag för att besvara projektets frågeställningar men också hur läroplanens och kursplanens mål och riktlinjer avspeglas i undervisningen. Det finns en risk att inspektörerna under klassrumsobservationerna inte kommer att se någon läsundervisning. För att undvika detta informeras skolorna om syftet med granskningen och de centrala frågeställningarna. Skolan och lärarna får då möjlighet att förbereda sig för granskningen så att inspektörerna får en möjlighet att se hur skolan arbetar med läsundervisning. En möjlighet/risk är att inspektörerna får se en undervisning som i normalfallet inte bedrivs. Skulle undervisningen visa sig ha en hög kvalitet har en del av syftet med granskningen uppnåtts. Bedrivs det däremot inte någon läsundervisning är det viktigt att de allmändidaktiska inslagen i undervisningen observeras och bedöms genom att allmänna undervisningskvaliteter granskas. Läraren ska i förväg ge observatörerna en lektionsplanering samt uppgifter om elevsammansättningen i klassen. Under lektionsobservationerna värderas ett antal kriterier som kan anses vara positiva exempel av en aspekt av läsundervisning. Detta görs i ett observationsschema som innehåller många olika aspekter av läsundervisningen och av allmänna undervisningskvaliteter. Observationerna av hela lektioner utförs av två inspektörer som under lektionen gör löpande anteckningar. I direkt anslutning till lektionen fyller inspektörerna enskilt i sina observationsscheman. Därefter diskuterar de

sina bedömningar och sammanställer detta i ett gemensamt observationsschema. I samband med klassrumsobservationerna intervjuas undervisande läraret kort före och efter lektionen utifrån en frågeguide. Observationerna är också vara ett underlag för elev- och lärarintervjuerna.

Intervjuer med elever, lärare och rektor ger tillsammans med övriga metoder en helhetsbild av läsundervisningen i skolan av de faktorer som kan ha betydelse för lärandet. Frågor om lässtrategier, läsmiljöer, anpassning av läsundervisningen, lärarnas kompetens och erfarenhet samt hur skolan systematiskt utvecklar läsundervisningen är viktiga för att komplettera det man sett i undervisningen och i dokumenten. Såväl elever som lärare och rektor kommer att, vid intervjuerna, få besvara frågor utifrån ett frågeformulär. Samtliga lärare som undervisar elever i årskurserna 7–9 i ämnet svenska på aktuell skola intervjuas. Om det finns speciella ämnesansvariga i ämnet så som specialpedagoger eller motsvarande ansvariga för stöd kommer även de att intervjuas. Elever till intervjuerna väljs ut från alla klasser i respektive årskurser. Både pojkar och flickor, samt elever med svensk respektive utländsk bakgrund, ska ingå. Medverkan är dock frivillig.

Elevenkäter ska ses som en metod att få kompletterande svar på de centrala frågeställningarna. Enkäterna kan ge exempel på vilka texter eleverna får ta del av, om eleverna får läsa texter utifrån erfarenhet, intresse och behov samt om eleverna har tillgång till texter genom olika medier. Dessutom kan det ge en bild av om svaren skiljer sig åt mellan pojkar och flickor. Elevenkäten genomförs bland en slumpvis uttagen klass/grupp elever födda 1996 i varje skola vilka deltagit i någon av de observerade lektionerna. Enkäter till lärare och rektor används inte. Istället får rektorn och lärarna ett antal frågor i förväg utifrån de centrala frågeställningarna för att kunna förbereda sig inför intervjun